

Kõne Tallinna Nõmme Gümnaasiumi 73. sünnipäevaks aastal 2003

Kallis direktor, armas klassivend, vilistlased, õpetajad, õpilased! Ma alustaksin kõige pealt ühe märkusega: riikides hümni ei lasta lindi pealt, vaid laudakse peast. Mul on hea meel seda nüüd täna ja esimest korda öelda, sest mu ametikohustused tegid seda väga raskeks öelda meie riigikogule, kes on hümni laulmiseks kohale kutsunud professionaalse ansambli. Ja sellega me olemegi tagasi oma olevikus, tulevikus ja mõistagi ka minevikus.

Ma mäletan oma esimest lauset siin koolis, see oli mõistagi esimesel tunnil. Ma olin tulnud tüüfuse barakist Venemaalt. Juuksed olid maha lõigatud, riided olid, nagu nad olid, ja sisse tuli niisugune natukene volüümikas, heatahtlik, nagu selgus, mees, meie keemiaõpetaja, härra Köstner. Vaatas läbi prillide, me istusime maha. Ta nägi mind ja küsis „No mida te siis olete seni õppinud,“ ja klass kuulas hiirvaikselt mu häält ja ma vastasin: “Me õppisime seda osa, mida keemias vene keeles nimetatakse *неорганическая химия* (e.k. anorgaaniline keemia),” ma ei tundnud eestikeelset terminoloogiat. Niipea kui see kogelev lause oli üle huulte pudenenud, prahvatas klass naerma, mis ei parandanud mu enesetunnet. Ja see üksiolek, see kestis. Mul on praegu raske öelda, kas ta kestis nädala või kaks või kolm. Aga Nõmme oli juba selline eesti geto aastal 1946, kus saladused kaua ei püsi ja siis ühel vahetunnil olid korruga mu ümber meie klassi kõik üheksa poissi, kümme meid kokku oligi ja algas siis minu, no ütleme, mu sotsiaalne elu siin koolis, mis oli pisut ebatavaline kool. Üleval kolmanda korruse koridoris rippus meil suur maal, mis kujutas eesti pankrannikut, see oli, kui mind mälu ei peta, kunstnik Turba maaling, paranda mind, kui ma eksin.

Meie kassis ei olnud ühtegi kom-noort. 1947 tuli Valve Rägastik, ma ei tea, mis põhjusel, ühest Tallinna koolist, tema oli esimene kom-noor ja see vaakum, mis ta ümber püsis, see püsis palju kauem. Aga ta oli elav, ta mõistis seda ja ta seletas kunagi meile nagu pihi-isadele või ka pihi-emadele ära, mis sundis teda selleks. Võib muidugi imestada miks see kool oli eriline. Ma mõtlen, et kõige lihtsam põhjus on see, et ta oli Tallinna kesklinnast piisavalt kaugel ja koole hakati puhastama ennekõike maa-rajoonides, kus sel ajal käis ju ikka veel metsavendade võitlus ja nii ta jäigi kahe silma vahele. Kahe silma vahele, mis tähendas koolile seda, et me austasime oma kooli direktorit Nikolai Rimmelit, eeskujulikku lingvisti, kes oskas ka

väga rasketes asjades oma kooliga avameelselt rääkida. Ma mäletan ühte hommikut, kui erandlikult meid paluti kõiki siia aulasse ja kui Nikolai Remmel rääkis, et ta juures käis julgeolek. Ta ütles: „Ärge seda tehke! Mõistke, mida tähendab hariduse omandamine. Mõistke, mida tähendab oma kooli hoidmine. Te armastate oma kooli, siis hoidke oma kooli!“

See oli aus jutt, aga selle õhkkonna edasi andmiseks tahaksin ma ka seda meenutada, et oli see nüüd maipühade aegu või novembri alul, kus oli ka midagi, mida pühadeks nimetati, aga see püha jäi ära, sest kool oli äkki pisargaasi täis.

Õpetajad olid Nõmme Gümnaasiumi õpetajad. Ja nendest tahaksin ma ennekõike esile tõsta Nõmme Gümnaasiumi omaaegset direktorit Teastet, kes luges astronoomiat, loogikat – ka seda õpetati meile tol ajal nagu ladina keeltki. Ja kelle ümber oli koondunud kogu kooli, kaasa arvatud direktor Nikolai Remmeli, sügav austus.

Direktor Teaste oligi see mees, kes pidas meile 1948 suvel lahkumiskõne, kõigile meie klassile. Ma peaksin siiralt ütlema, et meil oli neli paralleelklassi. Ka see oli sõjahaav, sest katki pommitatud Tallinna koolide õpilased või ka need, kes mingisugusel põhjusel maalt linna põgenesid, need ja nende lapsed suunati siia kooli. Nii siis meie peolaud, kus oli ainult limonaad ja Nõmme kohviku viinerid, viini saiad, nagu tol ajal öeldi, mitte need vorstikesed. See meie üsna kasin peolaud oli selle eest rõõmus ja pikk ja siis tõusis direktor Teaste, endine direktor Teaste ja kõneles sellest, mis meid ees ootab. Ja ees ootab muidugi aeg, kus me peame ise otsustama, kelleks saada. Kus me peame ise elama oma iseseisvat elu ja siis ta lõpetas sõnadega, et „Olgu teie kohal alati sinine taevas ja toitku teid alati eesti must muld ja olgu teie südames alati valge puhtus.“ Ja natukese aja pärast oligi ta vangistatud. Mul on rõõm, et ta jõudis vangistusest tagasi. See oli see õhkkond, milles me elasime. Siia juurde võib lisada iga klass oma mälestusi. Ja nagu akadeemik Lippmaa kooli raamatukogus äsja ütles, me tegime siin igasugu asju ja õppisime ka natuke. See on õige, see on õige. Meil oli noormees, ta ei olnudki pikka kasvu, ta valdas eeskujulikult ladina ja hästi kreeka keelt. Tema oli, kui mind mälu ei peta, NSV Liidu noorte meister teivashüppes. Sport ja spordi kummalised seosed just klassi parimate õpilastega, oli midagi, mida me siin pidasime täiesti enesestmõistetavaks. Ja praegu alles ma mõistan, et see oligi normaalsus täiesti

ebanormaalses riigis. Akadeemik Krass oli ka üks Eesti koolinoorte meistreid või Kresku ja palju, palju sarnaseid näiteid, mille peale me võime olla uhked, sest ebanormaalses riigis on pööraselt raske säilitada normaalset õhkkonda. Seda õhkkonda, mida me tahaksime nüüd, vabas Eestis tagasi tuua siia kooli, nii palju, kui see üldse oleks võimalik.

Ma võiksin kaua rääkida sellest koolist. Ma võiksin rääkida ka sellest, kuidas ma juhuslikult sattusin kooli sööklasse ja seal kõrval oli kooli raamatukogu. Ja söökla letile laoti National Geographic'ut virnade viisi, sest enne sõda oli kool seda endale tellinud. Ma läksin juurde ja küsisin miks ja vastus oli teadagi – lähevad hävitamisele. Nii sulas me kooli raamatukogu. Ja ometi, me lugesime Schopenhauerit. Me lugesime seda ja teist. Meil käis koos humanitaarring, kus arutati ägedalt, kes saab uueks Ühendriikide presidendiks. Sel ajal püüdsid teatud osad intellektuaalid presidendiks sokutada rahu eest võitlejat Wallace'it. Ma mäletan seda sellepärast, et humanitaarringis me sellest just kõnelesime.

Ja siis ma mäletan ka ühte vahejuhtumist, mille juures mind ennast ei olnud. Direktor Nikolai Rimmel tabas äkki seal tagumise trepi kõige kõrgemal mademel rühma poisse. Ja mõistagi, kui poisid on trepil koos ja pead koos, pidi direktor haistma midagi, mille vastu ta peab huvi tundma. Ta tundiski huvi. Aga need olid poisid, kes olid otsustanud hakata Nõmme ümbruse samblikke uurima. Ja mida tegi direktor? Ta andis koolipoolset tuge nii palju, kui ta sai. Ja nii on meie väikeses ringkonnas veel tänaseni teada täpselt, kes on Sambliku-Ants. Ta on ka rahvusvaheliselt teada. Ja miks ta sellega liitus, ehkki ta hiljem pööras samblikutele selja ja sai Seene-Vanaks. Ja mul on hea meel seda nüüd siis jutu hulgas meenutada, sest olen uhke, et ta sai teaduspreemia, ära teenitud teaduspreemia.

See oli see kooli õhkkond. Kuidas niisugune õhkkond säilib? Ta säilib ikka ainult õpilaste südames, õpilaste uudishimus – ja siin tuleb juba õpetaja sisse, kes peab lakkamatult mitte õpetama, vaid uudishimu äratama. Ja mõistagi säilis ta tänu sellele kohutavale survele, mille all kogu Eesti ägas.

Tunni ajal Juta Pärnasalu, võib-olla meie klassi kõige ilusam tüdruk, hakkas äkki nutma, kui õpetaja Pavelson ta käest midagi küsis ja ütles, et: „Ah nii kui nii viiakse meid kõiki Siberisse.“ Ka see kuulus selle atmosfääri juurde ja ka see, et õpetaja mõistis silmapilkselt, mida tal teha tuleb. Ta istus tüdruku kõrvale pinki ja rääkis valju

häälega mitte sosinal ja mitte kõrval, sest see ei olnud mitte ainult Juta Pärnasalule, vaid kõigile mõeldud ja mul on hea meel, et Juta selle kooli kõigest hoolimata lõpetas. Tal ei olnud vanemaid ja ta pidi ka oma noore õe eest hoolitsema.

See oli väga tugev pind, millel me toetusime. Ja siit on inimesed laiali läinud oma erialade juurde, oma ülikoolidesse. Me näeme nende jälgi. Ja olgu teile öeldud, et me käime ikka veel koos. Mõni aasta tagasi kogunes meie lend sinna Hiiu tänava nurgale, kus on need suured kliinikud ja mul oli rõõm kuulda Kaalu Kirme, kunsti teadlase, väga ilusat ettekannet kõigest sellest, millest ma olin ilma jäänud. Põhjustest, miks meil on neli paralleelklassi, ja sellest, kuidas kool saksa ajal töötas, kui siin oli saksa sõdurite hospital, ja sellest, kui raske oli sõja ajal seda vaimsust säilitada. Ja kui uhked me võisime olla, et sellel meeletult vihkalikul vene ajal siin koolis anti välja eeskujulikku almanahhi nimega Nakk. Ta oli käsitsi tehtud, neid oli viis eksemplari. See oli graafiliselt meisterteos, selles mõttes, et ta oleks ka praegu olnud vaadatav ja ta oli väga tõsine. Näiteks üks publikatsioon koos kõigi joonistega, mis olid hoolikalt värvitud, kujutas tulevast Tallinna kunstiteatrit. See oli tulevase arhitekti Boris Mirovi esimene projekt, mida ma olen lugenud ja uurinud. Nad vist hävitati kõik jällegi sellest hirmust. Ja kui see nii on ja kui neid enam ei ole, millest mul oleks väga kahju, siis meenutagem, et ka selle almanahhi väljaandmine oli ebanormaalses riigis riigivastane tegu ja selle peale me olime uhked.

Mida ma teile tahaksin lahkumisel öelda? Ma tahaksin teid tänada, et te kooli minevikku olete meeles pidanud, aga õppige seda rohkem tundma. Kes langesid Teise maailmasõja ajal selle kooli õpilastest ja vilistlastest? Härra direktor, ma ei näe seda marmortahvlit siin. Kes küüditati, ma ei näe seda marmortahvlit siin. See on kõigi teie töö, kes te tahaksite ajalugu õppida või lihtsalt tunda vastutust oma kooli, oma riigi ja ennekõike oma tuleviku eest.

Eesti kool on väga kummalises seisukorras. Euroopaga võrreldes on meie koolis kõige pikemad tööpäevad. Mu tütar läheb kaheksaks või üheksaks, tuleb enamasti viis koju. See on raske. On nii või ei ole?

Aga ma esitan teile kohe selle medali teise külje. Eesti koolil on kõige lühem tööaasta Euroopa koolide hulgas ja mis sellest järeldeb? Ma kardan, et sellest järeldeb väga palju tegemata pedagoogilist tööd, et sellest järeldeb võib-olla ka haridusministeeriumi laiskus. Inimese mälu, inimene mõistlikkus on piiratud. Aga

maailma areng, maailma teadused on piiramatud. Mida see tähendab? See tähendab, et tuleb väga täpselt osata teha vahet selle vahel, mis on oluline ja selle vahel, mis enam oluline ei ole.

Tuleb sünteesida, tuleb kõrvale heita kõik see, mis veel eile tundus nii vajalikuna.

Rääkige kaasa nendest asjadest. Meil ei ole õpilaste ametiühingut. Aga need peaks olema.

Mu kallid sõbrad, ma tänan teid ja soovin teile uhkelt ellu astuda. Kas teate, kuidas mind rõõmustas see, kui ma kuulsin kooli hümni, jällegi sama poisi loodud sõnad ja sama poisi loodud viis. Ta on juba surnud. Mul on kole hea meel, et ma Vanemuises jõudsin käia, tal kätt suruda ja kuulda seal Vanemuise väikses saalis kõiki neid laule, mille poolest see kool oli ju üle Nõmme, üle Tallinna, üle Eesti kuulus. Siin samas laval sündis Eesti kooliajaloo esimene operett. Uurige ka seda. Vaadake, kas selle laulud on alles. Koondage neid laule. Mõelge isegi rütmi peale, sest kui Vanemuise näitlejad neid ette kandsid, oli mul kogu aeg niisugune tunne, nagu lehitseksin ma paleontoloogiat. See oli väga sarnane ja hoopiski mitte see.

Ma ei kutsu teid mitte ajaloolasteks hakkama, ma kutsun teid üles mõistma, kui õnnelikud peate olema. Niipea, kui te tunnete, et tulevik on teie kätes. Ja selleks on minust vanemad põlvkonnad ja minu põlvkonnad ja minust nooremad põlvkonnad kõik teinud, et vastutus oleks teie tugevates kätes ja ennekõike teie noores vastuseid otsivas mõistuses.

Aitäh ja palju õnne!